

Svenska motsvarigheter till den engelska ing-satsen som koordinationsfras

En kontrastiv undersökning av syntaxen i två översättningar av Joseph Conrads *Lord Jim*.

Göteborgs universitet HT 2006
Svenska språket Fördjupningskurs, 41–60 poäng
Mauricio Rogat
Handledare: Hans Landqvist

Sammandrag

I denna uppsats undersöks den engelska ing-satsen som har samordningsfunktion och hur den översätts till svenska. I en kontrastiv undersökning jämför jag en äldre översättning, gjord av Vera och Stig Dahlstedt, av *Lord Jim* som Joseph Conrad har skrivit, med en yngre översättning gjord av Nils Holmberg. Syftet är att, med hjälp av tidigare syntaxundersökningar av översättningar, jämföra hur två översättningar liknar/skiljer sig från varandra och originaltexten. Undersökningens fokus ligger på form, funktion och struktur och behandlar ing-satserna som har fått namnet koordinationsfraser och är samordnade satser, i de tidigare studierna. Till en början hade jag visionen om att finna en förändring av syntax mellan den tidigare och senare översättningen som jag kunde härleda till viljan att översätta den engelska ing-formen med en svensk presens participform. Målet fick snart modifieras till att analysera skillnaderna och likheterna och försöka förklara variationen av översättningarna av koordinationsfraserna.

Resultatet pekade på att översättningsvariationen härledde dels från en oviss tolkning av koordinationsfrasens funktion, dels från konsekvensen av översättarnas ordval i översättningen. Översättningarna av de engelska koordinationsfraserna följer två riktlinjer. De översätts med antingen verbala eller beskrivande satsled. Den äldre översättningen hade vid fler tillfällen än den yngre översättningen, tolkat ing-satsen som ett samordnat led. Jag försöker i uppsatsen att förklara översättningsalternativen med att belysa översättarnas ekvivalensideal. Det visade sig att båda översättningarna prioriterade funktion och struktur framför form.

Sammanfattningsvis kom jag fram till att materialets omfång inte var tillräckligt brett för att dra några slutsatser om huruvida syntaxen hade förändrats på grund av den tämligen svåröversatta ing-satsens struktur, mellan de två översättningarna.

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
1.1. Ing-satser, koordinationsfraser och koordinationsled	4
1.2. Syfte	5
1.3. Översättaren och min undersökning	6
1.4. Disposition	7
2. Forskningsbakgrund	8
2.1. Översättningsteori/översättningsvetenskap	8
2.2. Översättningsstrategier	9
2.2.1. Ekvivalens	10
2.3. Studier av syntax i översättningar till svenska	11
3. Material och metod	13
3.1. Källtexten	13
3.2. Måltexterna	13
3.3. Korpus	14
3.4. Versionskomplex	14
3.5. Identifiering av primära satsled	15
3.6. Identifiering av översättningsalternativ	18
3.6.1. Översättningar med verbal funktion	20
3.6.2. Översättningar med beskrivande funktion	20
4. Resultat och analys	23
4.1. Verbala och beskrivande översättningar	23
4.2. Problematik kring översättningsalternativen	24
4.3. Likheter mellan MT1 och MT2	26
4.3.1. Koordinationsled	26
4.3.2. Egen MS	26
4.3.3. Adjektivfras	27
4.3.4. Adverbsbisats	27
4.3.5. Adverbfras	28
4.3.6. Attributsbisats	29

4.3.7. Prepositionsfras	29
4.4. Skillnader mellan MT1 och MT2	30
4.4.1. Koordinationsled	30
4.4.2. Egen MS	31
4.4.3. Adverb, adverbsfras och adverbsbisats	32
4.4.4. Prepositionsfras	33
4.5. Ekvivalensideal	34
5. Sammanfattning och diskussion	38
Litteraturförteckning	41

1. Inledning

Översättningshistorien har urgamla anor och redan under antiken diskuterades översättningens möjligheter och komplexitet (Ingo 1991:19). Diskussionen pågår ännu om huruvida översättning är möjlig eller ej. Om man kräver att en översättning inte skall medföra några slags förändringar beträffande varken form eller betydelse, är översättning en omöjlighet (Ingo 1991:15). Men man kan i alla fall konstatera att översättningar har gjorts. Bibeln har exempelvis blivit översatt ett flertal gånger liksom de antika grekiska tragedierna och komedierna. Skönlitterära klassiker har översatts till ett otal olika kulturspråk, liksom andra mindre viktiga skönlitterära verk (Ingo 1991:15). Således får man utgå från att översättning i praktiken är möjlig. Med denna utgångspunkt är det intressant att studera hur översättningarna skiljer sig åt genom historien, alltså hur översättningar från olika tider av samma roman, skiljer sig åt.

Översättning kan påverka språk i det fördolda. Med detta menas att språket påverkas på de språkliga nivåerna syntax och konstruktion, till skillnad från den öppna språkpåverkan som är synlig. Vid öppen språkpåverkan sker språklig interferens i de öppna ordklasserna substantiv, verb och adjektiv (Ljung 1986:9). Ett exempel på dold språkpåverkan, är det mer frekventa bruket av satsförkortningar med present particip som språkforskare tidigare noterat i de senmedeltida bibelöversättningarna till svenska, vilka härrörde från latinets syntax (Pamp 1971:230).

Engelskan, liksom latinets, har också ett frekvent bruk av satsförkortningar med presens particip. Dessa kallas även för ing-satser. I denna uppsats kommer jag att undersöka engelskans ing-satser och svenskans motsvarigheter.

1.1. Ing-satser, koordinationsfraser och koordinationsled

Engelska ing-satser är satsförkortningar som inleds av ett verb i ing-form (presens particip).

Engelskans ing-form skiljer sig dock från svenskans presens particip. Ing-formen har huvudsakligen fyra funktioner. Den kan fungera som adjektiv, den kan fungera som substantiv, den kan ingå i progressiv form tillsammans med det progressiva hjälp verbet *be* och den kan ingå i ing-satser (Blenselius 2006:2). Ett exempel på en ing-sats följer här nedan.

I den syntaktiska analysen av översättningar, som denna undersökning bygger på, betraktar Christer Platzack ing-satser som övriga satsförkortningar och analyserar dem efter deras funktion i den överordnade satsen (Platzack 1983:251f). Således är ing-satsen intressant att studera då dess funktion inte alltid är självklar. Den typ av ing-sats jag studerar i denna undersökning har samordningsfunktion, dvs. satsförkortningen har ett satsled eller flera satsled gemensamt med huvudsatsen, vilka endast realiseras i en av satserna (Platzack 1983:251). Denna funktion kallas av Platzack, i analysen för *koordinationsfras* (+F). Här följer ett exempel på en koordinationsfras.

(1) The other beast was coming at me, *clattering his oars over the stern* (+F). (Conrad 1900:93)

Det uppstår dock ett problem vid översättningarna, eftersom svenskan inte har samma möjlighet att skapa satsförkortningar med presens particip. De svenska motsvarigheterna, i vilka de engelska koordinationsfrasernas presens particip har översatts med en svensk presens participform, byter funktion till adverbiala satsled. Ett adverbialt översättningsalternativ till exempel 1 är följande: "[...] *med åran släpande längs relingen.*" (Dahlstedt 1955:118) som en översättning lyder. Däremot kan man skapa en samordning med ett finit verb. En översättning som söker en mer funktionsidentisk motsvarighet med samordningsfunktionen i åtanke, skulle kunna lyda [...] *och släpade åran längs med relingen.* Eftersom de svenska samordningarna inleds av ett finit verb (*släpade*), kan benämningen koordinationsfras tyckas vara mindre lämplig. Därför kallar jag de svenska koordinationsfraserna för *koordinationsled*.

1.2. Syfte

Uppsatsens syfte är att identifiera koordinationsfraser med presens particip i engelsk text och studera hur de översätts till svenska beträffande funktion, struktur och form. Materialet är hämtat från dels Joseph Conrads roman *Lord Jim* som kom ut 1900, dels två översätt-

ningar av romanen. En översättning kom ut 1955 och är gjord av Vera och Stig Dahlstedt. Den senare kom ut 1976 och är gjord av Nils Holmberg. I fortsättningen kommer Joseph Conrads text att kallas källtext (KT). Vera och Stig Dahlstedts text kommer att kallas måltext 1 (MT1) och Nils Holmbergs text kommer att kallas måltext 2 (MT2). Förhoppningsvis går det att urskilja en förändring i svenskan mellan den tidigare och senare måltexten som kan anknytas till översättningen av koordinationsfraserna med presens particip. Mitt syfte är även att försöka finna likheter och skillnader mellan MT1 och MT2 och eventuellt finna förklaringar till den eventuella variationen.

Mitt syfte är därmed att svara på följande frågor angående materialet:

- Hur har översättarna behandlat de engelska koordinationsfraserna i respektive måltext?
- Hur liknar måltexterna varandra beträffande översättningarna av koordinationsfraser med presens particip?
- Hur skiljer sig måltexterna ifrån varandra beträffande översättningarna av koordinationsfraser med presens particip?
- Hur kan man förklara variationen?

1.3. Översättaren och min undersökning

Jag vill först tydliggöra för läsaren att översättarens val, i den bemärkelsen jag talar om dennes funktionstolkningar, översättningsval, inte bör blandas ihop med översättningens kvalitet. För att undersöka hela översättningars kvalitet bör man belysa längre textutdrag. Analysen behandlar textenheter utanför dessas kontextuella sammanhang. Undersökningen är en ren grammatisk kontrastiv undersökning av löst utdragna textenheter. Översättare översätter nog sällan ord för ord. Det är alltså inte översättningarnas kvalitet som undersöks utan resultatet av deras arbete ur ett syntaktiskt perspektiv.

Man bör också ha i åtanke att översättaren kanske inte arbetar med att aktivt söka en funktionsidentisk, formidentisk eller för den delen en strukturidentisk översättning utan snarare arbetar med textens helhet för att komma fram till en bra översättning. I den mån jag talar om att översättaren har tolkat ett satsleds funktion menar jag hur man i efterhand kan studera den färdiga textens satsdelsfunktioner i textenheterna utan att se till kontexten.

1.4. Disposition

Uppsatsen består av fem kapitel. I det närmast följande kapitlet ges en forskningsbakgrund som ger en överblick över översättningsvetenskap i allmänhet. Sedan följer ett avsnitt som ger en överblick över tidigare syntaxstudier av översättning i synnerhet. I kapitel 3 ges en redogörelse för undersökningskorpusen och undersökningsmetoden. I kapitel 4 redogörs det för resultaten och analysen. Avslutningsvis följer kapitel 5 med sammanfattning och diskussion.

2. Forskningsbakgrund

I detta kapitel ger jag först och främst en översikt över historisk översättningsteori, översättningsvetenskap och de övergripande strömningar som har satt sin prägel på forskningsämnet. Senare går jag närmare in på tidigare forskning inom det ämne jag själv skriver om – översättningsvetenskap med fokus på syntax.

2.1. Översättningsteori/översättningsvetenskap

Trots att översättningsarbetet har en lång historia, är översättningsvetenskapen förhållandevis ung. Det är först under de senaste decennierna som själva översättningsprocessen och utgångstexterna har stått i fokus för de teoretiska och vetenskapliga studierna (Ingo 1991:9).

De första lingvistiskt orienterade studierna av översättning härrör från 1950- och 1960-talet. Exempelvis skrev Jean-Paul Vinay och Jean Darbelnet *Stylistique comparée* (1958), där de behandlar översättningsprocessen från engelska till franska; Alfred Malblanc studerade översättningar mellan franska och tyska; George Mounins *Les problèmes théoriques de la traduction* (1963) behandlar lingvistiska problem vid översättning; och Eugene A. Nida skrev en handbok i översättning (1964) som stödde sig på vissa element av Noam Chomskys generativa grammatik (Munday 2001:9). Dessa forskare studerade de grammatiska aspekterna av översättning mer ingående.

Till en början kallades forskningsområdet för *översättningsteori*. Forskningsmaterialet visade sig dock innehålla fler aspekter än enbart teori och praktik. Således benäms forskningsområdet numera hellre som *översättningsvetenskap* (Ingo 1991:11). Studierna har fått en större bredd på aspekter de senaste decennierna. Exempelvis belyser Sherry Simmons en genusaspekt inom översättningsproblematiken i *Gender in translation: Culture Identity and Politics of Transmission* (Munday 2001:131). En annan aspekt är den som Lawrence Venuti diskuterar i *The Scandals of Translation: Towards an Ethics of Difference* (1998) – en kulturell aspekt av översättning. Enligt Venuti torde en källtext

innehålla text och data som präglas av inhemska kulturella värderingar, möjligtvis sådana vilka översättaren förbiser i sin måltext (Munday 2001:145). Jag lämnar dock både genus och de kulturella översättningsaspekter därhän.

Vetenskapens forskningsgrenar finns definierade i många olika indelningar. I *Från källspråk till målspråk. Introduktion i översättningsvetenskap* av Rune Ingo finns en indelning som är hämtad från Werner Kollers *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*, vilka innefattar åtta grenar (Ingo 1991:13f). Mitt arbete och uppsatsens fokus skulle närmast kunna placeras under Kollers punkt B.1, eftersom den är en kontrastiv undersökning med fokus på syntax.

B.1 Språkparsbunden lingvistisk översättningsvetenskap, vilket innebär en vetenskap som jämför syntax, semantik och stil i mål- och källtext.

2.2. Översättningsstrategier

Det sägs ofta att översättning i teorin är en omöjlighet eftersom en källtext aldrig kan vara en fullkomlig spegelbild av måltexten (Ingo 1991:19). Således finns det alltid något, antingen form eller betydelse (Ingo 1991:16), som prioriteras i texten för att uppnå, i översättarens tycke, en optimal måltext. När man tar sig an en text bör man således veta vad som bör prioriteras beroende på vad man översätter. Klassificeringen av texter utifrån deras logiska funktioner har intresserat speciellt tyska forskare.

En indelning som Rune Ingo presenterar, går tillbaka till Karl Bühlers indelning. Indelningen som presenteras av Ingo är även baserad på Ernst Ulrich Grosses och Pauli Saukkonens syn på texttyper. I stort kan man räkna tre typer av text. En av dessa är *informativ text*. Här är det inte formen som prioriteras högst vid översättning utan informationen. Hit hör sakprosa. En annan funktionstyp är *imperativ eller appellerande text*, dvs. en text som i första hand har till uppgift att uppmana och instruera. Sådana texter kan vara exempelvis skyltar o.d. Den sista funktionen är *expressiv text* och här är det av allra högsta intresse att beakta formen och estetiken vid översättning. Skönlitteratur, konstilliteratur och dikt hör till denna funktionstyp (Ingo 1991:53). Senare gör Katharina Reiss och Hans J. Vermeer en indelning i fyra undergrupper – informativ, expressiv, operativ och audio-medial texttyp. Med den senare avses texter som skall framföras muntligt (Ingo 1991:54).

Eftersom jag har valt att undersöka två översättningar av en roman antar jag att översättarna till de måltexter som jag har undersökt, främst har haft den expressiva funktionen och dess villkor i åtanke. Strategier som kan vara lämpliga och som kan ha använts i översättningarna kan eventuellt också variera beroende på målgrupp (t.ex. om förlaget har haft i åtanke att förenkla språket och förkorta måltexten osv).

2.2.1. *Ekvivalens*

Ett centralt begrepp inom översättningsvetenskap är 'ekvivalens'. Att definiera begreppet är dock mycket svårt, eftersom det finns oändligt många tolkningar. Eugene A. Nida beskriver begreppet 'ekvivalens' på följande sätt: "[T]he closest natural equivalent to the source-language message" (Ingo 1991:81). I *Toward a Science of Translating* (1964) talar Nida om *formell* och *dynamisk ekvivalens*. *Formell ekvivalens* syftar på måltexter som söker vara så lika källtexten som möjligt beträffande form och betydelse, dvs. att ett verb översätts med ett verb, ett substantiv med ett substantiv osv. *Dynamisk ekvivalens* syftar på översättningar där texten är anpassad till målspråket. Det innebär grammatiska anpassningar, ordvalsanpassningar och anpassningar av idiomatiska uttryck (Munday 2001:41f). I *Approaches to Translation* (1981) talar Peter Newmark dels om *semantic translation*, dels om *communicative translation*. Dessa begrepp liknar Nidas begrepp då *semantic translation* är lik *formell ekvivalens* och *communicative translation* är lik *dynamisk ekvivalens* (Munday 2001:44). Ekvivalensbegreppet diskuteras ytterligare i Anna Helga Hannesdóttirs artikel *Ekvivalent och ekvivalent – det beror på vad man menar* (2001).

I denna uppsats avser jag att ta hjälp av begreppet 'ekvivalens' för att förklara varför måltexterna skiljer sig åt. Jag kommer att tala om måltexternas *ekvivalensideal*. Den språkliga formen och stilnivån torde vara av yttersta vikt att behålla i översättningarna eftersom materialet består av ett skönlitterärt verk och två översättningar av detta verk. Med den språkliga formen menar jag hur meningsbyggnaden liknar varandra i käll- och måltext. Med stilnivå menar jag att källtextens vokabulär är översatt med ett nära semantiskt stående ordval i måltexten.

I min uppsats kommer jag att fokusera på syntaxen men också beakta hur måltexterna tar hänsyn till presens participet, dvs. hur frekvent översättarna väljer att översätta ing-formen med en motsvarande svensk presens participform i samordningarna. Jag kommer att tala om vad jag har valt att kalla *strukturell ekvivalens*, *funktionell ekvivalens* och

formell ekvivalens. Med dessa begrepp försöker jag att på ett precisare sätt analysera stilistiken och formen i de olika måltexterna. Med 'strukturell ekvivalens' menar jag att översättaren har tagit hänsyn till källtextens struktur och bevarat meningslängden, tagit hänsyn till placeringen av koordinationerna och behållit interpunktionen i måltexterna. Med 'funktionell ekvivalens' menar jag att ing-satsen har översatts med samma funktion i måltexterna som i källtexterna. Begreppet 'formell ekvivalens' är lånat från Nida (Munday 2001:41). Med detta begrepp menar jag att översättaren har tagit hänsyn till ing-satsens form och översatt presens participet i den engelska ing-satsen med ett presens particip i den svenska översättningen.

2.3. Studier av syntax i översättningar till svenska

I avhandlingen *Svensk latinöversättning, processen och del 2*, har Lars Wollin utarbetat ett system, för att i kontrastiva undersökningar jämföra syntax mellan käll- och måltext. Metoden innebär att man tar ut satsdelar i käll- och måltext på primär satsdelsnivå¹. Man studerar en *makrosyntagm*² åt gången, vilken ungefär motsvarar en mening (Platzack 1983:249). Sedan jämför man båda texterna för att studera vilka *operationer* som har ägt rum, dvs. om översättaren t.ex. har valt att stryka ett satsled för att i målspråket skapa ett mer idiomatiskt språk. Ulf Telemans *Manual för grammatisk beskrivning av talad och skriven svenska* (1974) har varit utgångspunkt i satslösningen för Wollin. Syftet med Wollins avhandling är att presentera en metod som är tillämpbar för att kunna beskriva översättningens process på en syntaktisk nivå. Wollin har studerat ett material av översättning från latin till fornsvenska. I artikeln *Six översättningar av Lewis Carrolls "Alice in wonderland"* (1983) har Christer Platzack som syfte att tillämpa Wollins kontrastiva analysmetod i översättningar från engelska till svenska.

Yvonne Lindqvist har också använt sig av Wollins analysmetod i sin avhandling *Översättning som social praktik. Toni Morrison och Harlequinserien Passion på svenska*. Avhandlingens syfte är att studera hur högprestige- och lågprestigelitteratur skiljer sig åt i en empirisk undersökning. Litteratur med låg prestige innebär i detta fall populärkulturella böcker av underhållningskaraktär som säljs i kiosker och varuhus. Litteratur med hög prestige innebär finkulturella böcker som säljs i bokhandeln och eventuellt får respons i litterära magasin

¹ Kategorier för satsdelar presenteras i avsnitt 3.5.

² En mer precis definition av en makrosyntagm presenteras i avsnitt 3.4.

(Lindqvist 2002:57). I Lindqvists avhandling behandlas texthelhet och syntaktisk struktur. Här undersöker Lindqvist i vilken utsträckning den syntaktiska strukturen överensstämmer i mål- och källtext.

3. Material och metod

I detta kapitel beskrivs materialet som jag studerat och metoden som har använts i min undersökning.

3.1. Källtexten

Korpusen jag har utgått ifrån är alltså en originalroman och två översättningar av denna, dvs. två måltexter utifrån en och samma källtext. Källtexten utgörs av romanen *Lord Jim* av Joseph Conrad, som gavs ut första gången år 1900.

Arne Hartman som skrivit företalet till MT2 menar att Conrad var en av de främsta stilisterna, med ett ordförråd lika rikt som Shakespeare. När jag gick igenom källtexten i sökandet efter undersökningsmaterialet lade jag märke till att Conrad skriver långa meningar med många samordnade och underordnade satser. Detta är självklart något som försvårar översättarens arbete. Man bör som översättare tänka på att behålla, i detta fall, typiska långa och komplexa meningar samtidigt som språket också bör vara idiomatiskt. Detta är följaktligen intressant för mig som skall undersöka måltexterna.

Utgåvan av källtexten som jag har arbetat med är utgiven på bokförlaget *Jan förlag* i Stockholm 1946. Boken innehåller 45 kapitel och 311 sidor.

3.2. Måltexterna

Vera och Stig Dahlstedts översättning av *Lord Jim*, dvs. MT1, innehåller 45 kapitel och 325 sidor. Den gavs ut 1955 av Forum. Bokförlaget Forum startade 1944 och hade som bas en klassikerserie som hette Forumbiblioteket. *Lord Jim* tillhör denna serie (Forum bokförlag).

Nils Holmbergs översättning av *Lord Jim*, dvs. MT2, kom ut 1976. Den tillhör också en klassikerserie vid namn Bra klassiker som Bra böcker gav ut. Bra klassiker var en bokklubb under Bra böcker till en

början. Bokklubben startade 1974 och började så småningom ge ut klassiker (Bra böcker). Denna måltext innehåller 45 kapitel och 338 sidor.

3.3. Korpus

Undersökningskorpusen skapades genom att jag gick igenom källtexten och identifierade ing-satser som hade koordinationsfrasens satsdelsfunktion. Jag har gått igenom vart femte uppslag i källtexten, vilket motsvarar 121 sidor. Det har resulterat i ett material om 75 koordinationsfraser. Anledningen till att undersökningsmaterialet blev mindre än en koordinationsfras per sida beror på att många av koordinationsfraserna faller bort. Jag har sållat bort dem på grund av att de inte existerar i antingen den ena eller den andra måltexten eller inte i någon av måltexterna. I dessa fall finns helt enkelt inte de motsvarande textenheterna. Efter att ha gått igenom måltexterna och koordinationsfrasernas motsvarigheter tycks det mig att Nils Holmbergs måltext är något förkortad. I denna måltext saknas nämligen motsvarande textenheter ofta.

Makrosyntagmerna som undersöks i mitt material utgörs av fullständiga meningar med ett subjekt och ett finit verb. Antalet makrosyntagmer skiljer sig åt i de olika texterna eftersom översättarna emellanåt har olika meningsindelningar i förhållande till källtexten. Den tredje kolumnen vänster ifrån, har jag valt att kalla för ”analysled” då de engelska koordinationsfraserna inte alltid översätts med motsvarande funktion. I tabell 1 nedan ges en översikt över materialets omfång.

Tabell 1. *Materialets omfång*

	Löpande ord	Makrosyntagmer	<i>Analysled</i>
Källtext	1.810	73	75
Måltext 1	1.801	82	75
Måltext 2	1.773	80	74

3.4. Versionskomplex

Första steget i analysen består i att finna textenheter i källtexten som senare skall jämföras med textenheter i respektive måltext. Begreppet ’versionskomplex’ innebär att man jämför *makrosyntagmer* som text-

enheter. Det finns dels enkla versionskomplex, dels komplexa versionskomplex. Ett enkelt versionskomplex innebär att källtextens makrosyntagm motsvaras i måltextern av en makrosyntagm med motsvarande funktionsled. Ett komplex versionskomplex innebär att källtextens makrosyntagm är översatt med två makrosyntagmer eller fler, alternativt med samma antal makrosyntagmer men med olika avgränsningar (Lindqvist 2002:117).

I de tidigare studierna, vilka min undersökning grundar sig på, utgår samtliga forskare från makrosyntagmer. Makrosyntagmen är den största syntaktiska sammanhängande enheten. Det är en huvudsats med subjekt och predikat och med eventuella samordnade och underordnade satser (Wollin 1983:17). Christer Platzack beskriver makrosyntagmen som ”en enhet som ungefär svarar mot en enkel mening” (Platzack 1983:249). Det finns dock olika typer av makrosyntagmer. De som svarar mot enkla meningar – meningsmakrosyntagmer – är av tre typer: påstående, frågande och imperativa. Andra makrosyntagmer som inte har meningens egenskaper är tilltals- och interjektionsmakrosyntagmer. De skiljer sig från meningsmakrosyntagmen på det viset att de saknar t. ex. finit verb (Lindqvist 2002:107). I min undersökning har jag i enbart studerat meningsmakrosyntagmer eftersom koordinationsfraser är samordnade med en sats där subjektet och det finita verbet är realiserade.

Det förekommer ytterligare en typ av meningsmakrosyntagm i mitt material som kallas för *omkategoriserad sats*. Detta är satser med anföringar. Den direkta anföringen och den anförande satsen räknas ihop till en makrosyntagm (Lindqvist 2002:108). I exemplet nedan kategoriserar jag den direkta anföringen ”*Det var nog ett misstag*” som objekt till det finita verbet *sade* i makrosyntagmens huvudsats. Makrosyntagm förkortas MS i min uppsats liksom i de tidigare studierna. I parenteserna efter varje exempel angivs vilken text som exemplet är hämtat ur, dvs. KT, MT1 eller MT2 samt sidohänvisning ur angivna text.

(2) ”Det var nog ett misstag”, sade jag mycket häpen, utan att ta blicken från honom. (1MS) (MT2:73)

3.5. Identifiering av primära satsled

Att identifiera de primära satsleden är det andra steget i analysen. Indelningen av satsled i makrosyntagmerna sker på primär satsdelsnivå.

Här nedan presenteras kategorierna i alfabetisk ordning. Defini-

tionerna av kategorierna är hämtade från Lindqvist (Lindqvist 2002:109–116). Här presenteras inte alla kategorier som Lindqvist tar upp, utan jag redogör enbart för de kategorier som förekommer i mitt material. Samtliga exempel är hämtade från mitt material. Jag har valt att hämta exempel från både det svenska och engelska materialet dels för att hitta så klara och enkla exempel så möjligt, dels för att jag inte kunde välja en källtext, vilka innehöll alla satsled.

Agent (AG). Denna kategori utgörs av satsled som inleds av svenskans *av* och engelskans *by*.

(3) Folket greps *av en känsla av ytterlig otrygghet* (AG), liksom under en jordbävning. (MT2:335)

Apposition (AN). Denna kategori består främst av relativa bisatser (Lindqvist 2002:109). Det är ett led som har sitt korrelat i *matrissatsen*. Lindqvist talar här om överordnad sats. Men eftersom satshierarkin kan bestå av många nivåer har jag valt att tala om matrissats. Matrissatsen är den delen av den överordnade satsen som blir kvar om man tar bort dess underordnade satser (SAG I:197).

Apposition ses som en satsförkortning då den kan innehålla olika satsled, t.ex. innehållsadverbial, som är typiska för den finita satsen (Teleman 1974:135).

(4) Landet, folket, skogen var hennes bundsförvanter *som höll honom i mystisk avskildhet som sin obestridde egendom* (AN). (MT2:234)

Finit verb (FV) och *Infinit verb* (IV). Kategori med infinita verb utgörs av verb som inte kan stå ensamma. Den progressiva ing-formen i engelskan betraktas också som en infinit verbform.

(5) The other beast *was* (FV) *coming* (IV) at me, *clattering* his oars over the stern. (KT:93)

Formellt subjekt (FS) och *egentligt subjekt* (EG). Dessa kategorier förekommer enbart tillsammans. I svenskan betecknar *det* formellt subjekt, vilket motsvaras av *it* och *there* i engelskan.

(6) '*Det* (FS) fanns *åttahundra man* (EG) ombord' [...] (MT1:95)

Innehållsadverbial (IA). Denna kategori innefattar tids-, sätts- och rumsadverbial.

(7) Han stod *vid bordet* (IA) och åt sin smörgås [...] (MT1:156f)

Direkt objekt (OO). Satsleden i denna kategori består av prepositionslösa nominala satsled. Vid rak ordföljd är dennas logiska plats till höger om det finita verbet.

(8) Han plockade upp *det* (OO) [...] (MT1:266)

Infinitivfras i objekt med infinitiv (VO). Denna kategori står oftast efter förnimmelseverb, sägeverb och tankeverb men också efter verbet *låta*.

(9) And he proceeded *to do this* (VO) [...] (KT:177)

Koordinationsfras (+F). Denna kategori utgörs av en samordnad fras med eller utan finit verb. Lindqvist och Wollin skiljer på *koordinationsfras med reducerat verbled* (+F) och *predikatskoordination* (+C). Den förra innebär en koordinationsfras utan finit verb och den senare med finit verb (Lindqvist 2002:115). Jag gör inte denna distinktion eftersom det inte är väsentligt i min undersökning om koordinationsleden innehåller finita eller infinita verbformer i måltexterna så länge satsleden är koordinerade.

Det första exemplet är en koordinationsfras med infinit verb och i exempel 11 översätts den med ett finit verb.

(10) We were then just through the door, *passing* behind Jim's burly back (+F). (KT:56)

(11) Vi hade just kommit ut genom dörren och *gick* förbi Jims kraftiga rygg (+F). (MT1:64)

Objektadverbial typ 1 (OA1) och *objektadverbial typ 2* (OA2). Den första typen av objektadverbial (OA1) kännetecknas av ett objektsled som inleds av en preposition. Den andra typen (OA2) kännetecknas av ett objektsled som utgörs av bisatser eller infinitivfraser som eventuellt inleds av prepositioner.

(12) The other beast was coming *at me* (OA1), clattering his oars over the stern. (KT:93)

(13) [O]ch det sved i mitt hjärta *att höra det* (OA2). (MT2:84)

Partikel (PL). Dessa utgörs av tryckstarka ord som semantiskt hör till och positionellt står nära trycksvagt verb.

(14) Han tog *upp* (PL) en bit snöre ur fickan [...] (MT2:194)

Satsadverbial (SA). Dessa utgörs av adverbial som specificerar hela utsagan.

(15) Sometimes, *though* (SA) she would hold out full of scorn [...] (KT:216)

Subjekt (SS). Subjektet består av ett nominalled, ofta ett substantiv som i exempel 16. Vid rak ordföljd är dennas plats först i satsen.

(16) *The robbers* (SS) were coming back [...] (KT:306)

Subjektiv predikatsfyllnad (SP). Denna utgörs av satsled, i första hand adjektiv, particip och nominal, som kongruensböjs med satsens subjekt.

(17) Han var inte särskilt *pratsam* (SP) [...] (MT1:115)

3.6. Identifiering av översättningsalternativ

Tredje steget i analysen är att identifiera översättningsalternativen. Det förekommer variation i översättningen av ing-satser. Variationen förekommer på grund av att ing-satsen som koordinationsfras ibland inte är alltför olik ett innehållsadverbial. Joseph Conrads snåriga och krångliga språk gör det inte heller enklare att uttyda satsledets funktion.

En engelsk koordinationsfras med ing-form är inte enbart ett led som fogas till en sats som redan innehåller ett progressivt hjälpverb och en ing-form. Det kan även vara en ing-sats som sammanfogas med en sats som saknar denna konstruktion med progressivt hjälpverb och ing-form. Jag stödjer mig här på Platzack exempel som illustrerar en ing-sats som koordinationsfras:

(18) Her sister sat still just as she left her, *leaning her head on her hand* (+F). (Platzack 1983:252)

Jag anser att man kan översätta koordinationsfrasen i exempel 18 på två sätt. Antingen kan man översätta den som en koordinationsfras, *och lutade huvudet i handen*, eller som en prepositionsfras med adverbialfunktion: *med huvudet lutat i handen*. Enligt min mening har översättaren möjlighet att göra ett val mellan en *verbal* eller vad jag valt att kalla en *beskrivande* översättning. Dessa två översättningsmöjligheter är begränsade till de svenska satsleden som motsvarar de engelska koordinationsfraserna. En problematik kring kategorierna över översättningsalternativen, är att de verbala och de beskrivande översättningarna inte befinner sig riktigt på samma nivå. De verbala innehåller alltid ett finit verb medan de beskrivande kan, men behöver inte, innehålla ett finit verb. De beskrivande kan variera till sin form mer än vad de verbala översättningarna kan. Men enligt min mening kan denna indelning ändå göras eftersom de följer två skilda riktningar – de beskrivande beskriver något om ett annat satsled i huvudsatsen medan de verbala fogar en ny handling till ett redan befintligt subjekt.

Här nedan söker jag att belysa samma problem som i exempel 18, men med ett exempel från mitt material. I exempel 20 illustreras en verbal översättning. Här har koordinationsfrasen översatts med en egen makrosyntagm och ing-formen *disappearing* har översatts med den finita formen *försvann*. I exempel 21 har presens participet *disappearing* översatts med en svensk presens participform *försvinnande* och koordinationsledet får en adverbialfunktion – alltså en beskrivande översättning.

(19) Such were the days, still hot, heavy, *disappearing one by one into the past, as if falling into an abyss for ever open in the wake of the ship* (+F). (KT:17)

(20) Så förflöt dagarna, stilla, heta, tryckande; en efter en *försvann* de i det förgångna som om de uppslukades av en ständig gapande klyfta i fartygets kölvatten (MS). (MT1:23)

(21) Så gick dagarna, tysta, heta, tyngande, *försvinnande en efter en i det förflutna liksom i en ständig öppen avgrund i fartygets kölvatten* (IA). (MT2:24)

I identifieringen av översättningsalternativen har jag kategoriserat översättningarna i två typer – verbala och beskrivande översättningar. De verbala översättningarna innebär att den engelska koordinationsfrasen översatts med ett koordinationsled. Översättningen av koordinationsfrasen kan också utgöras av en egen makrosyntagm utan funktion i en

överordnad sats. De beskrivande översättningarna består av koordinationsfraser som i måltextern översätts med ett led som innehåller information om ett överordnat satsled. Dessa är adverbiella eller attributiva led. Här nedan följer två avsnitt med exempel på översättningsalternativen av verbal och beskrivande funktion.

3.6.1. Översättningar med verbal funktion

Följande exempel är tagna ur mitt material. Översättningskategorierna följer i alfabetisk ordning.

Översättning med koordinationsled

(22) [...] pouring the concentrate fire of his rays on the pious purposes of the men [...] (KT:16f)

(23) [...] öste sina strålars förtärande eld över deras fromma uppsåt [...] (MT1:23)

Översättning med egen MS

(24) [...] making me very sorry for him [...] (KT:66)

(25) [...] och det sved i mitt hjärta att höra det. (MT2:84)

3.6.2. Översättningar med beskrivande funktion

De engelska koordinationsfraserna som inte får verbal funktion i måltexterna får beskrivande funktion. I satsdelsanalysen innebär detta att de antingen är innehållsadverbial (IA) eller apposition (AN). De förekommer också, i enstaka fall, med funktionen subjektiv predikatsfyllnad (SP). Dessa funktionsled har ofta olika form. De kan vara bisatser, fraser eller enkla adverbiella satsled. Jag har således valt att kategorisera dessa översättningsalternativ efter deras form, utifrån att de antingen är innehållsadverbial, apposition eller subjektiv predikatsfyllnad. Ytterligare en anledning till att jag valt att kategorisera dem efter deras form är att översättningarna av de engelska koordinationsfraserna inte alltid håller sig till den primära satsdelsnivån. Eftersom satsdelsanalysen enbart sträcker sig till de primära satsdelarna, förekommer inte de svenska

motsvarigheterna alltid i satsdelsanalysen. Därför väljer jag här att benämna översättningsalternativen efter deras form.

Översättning med adjektivfras

(26) [...] filling the heart with concentration and horrible doubts
[...] (KT:306)

(27) [...] fylld av obestämda planer på båtar och det öppna havet
[...] (MT2:335)

Översättning med enkelt adverb

(28) [...] feeling awfully ashamed of myself [...] (KT:43)

(29) [...] skamset [...] (MT2:56)

Översättning med adverbsbisats³

(30) [...] reflecting how much certain forms of evil are akin to
madness [...] (KT:257)

(31) [...] medan jag tänkte på hur mycket vissa former av ondska
är besläktade med sinnessjukdom [...] (MT1:271)

Översättning med adverbfras

(32) [...] taking with them their firearms and a large supply of
ammunition. (KT:266)

(33) [...] medförande gevär och ett ansenligt förråd ammunition.
(MT1:280)

Översättning med attributsbisats⁴

³Jag har valt att kalla denna kategori för adverbsbisats då jag syftar mer på formen än funktionen. Alla översättningar i denna kategori börjar med antingen ett adverb eller den icke-basala subjunktionen *i det* (se vidare om denna konstruktion i avsnitt 4.4.3).

⁴I kategorin attributsbisats ingår appositionella bisatser. Jag har valt Källströms, Andréassons och Lyngfelts benämning, eftersom jag anser den vara en mer sammanfattande benämning på denna typ av bisats (alltså beskrivningar av nominalen) (Källström et al. 2004:48). Att utgå från SAG:s klassificeringar av bisatser skulle kräva mycket mer utrymme och överflödigt information.

(34) [...] guarding him with vigilant accord, with an air of seclusion, of mystery of invincible possession. (KT:212f)

(35) [...] som höll honom i mystisk avskildhet som sin obestridde egendom. (MT2:234)

Översättning med prepositionsfras

(36) [...] clattering his oars over the stern. (KT:93)

(37) [...] med åran höjd. (MT2:118)

4. Resultat och analys

I detta kapitel kommer jag först att redogöra för antalet verbala och beskrivande översättningar i MT1 respektive MT2. Jag kommer vidare att redogöra övergripande för skillnader mellan källtexten och de båda måltexterna. Senare följer två avsnitt med underavsnitt där likheter och skillnader mellan måltexterna behandlas. Slutligen följer ett avsnitt med spekulativa förklaringar till likheterna och skillnaderna mellan måltexterna med fokus på olika ekvivalensideal.

4.1. Verbala och beskrivande översättningar

Översättningsalternativen i måltexterna av ing-satsen i källtexten följer två huvudlinjer. Antingen står satsledet i satsen utan att funktionellt beskriva eller innehålla information om något annat led – verbalt led – eller så beskriver satsledet något annat led i satsen – beskrivande led.

Som man kan se i tabell 2 nedan, har översättarna bakom MT1 översatt koordinationsfraserna med fler verbala än beskrivande översättningar. I MT2 förekommer det färre verbala översättningar än i MT1. Det finns också i denna måltext, fler av de verbala översättningarna än av de beskrivande översättningarna. En skillnad mellan måltexterna är att antalet översättningar skiljer sig åt mellan måltexterna. Detta förklaras i avsnitt 4.2.

Tabell 2. *Översikt av fördelningen av verbala och beskrivande översättningar*

	Verbala översättningar	Beskrivande översättningar	<i>Tot.</i>
MT1	52	23	75
MT2	45	29	74

Om man studerar översättningsalternativen märker man snart ytterligare en skillnad. MT2 innehåller en aningen bredare spridning av över-

sättningsvariabler av koordinationsfrasen. Här följer en tabell på fördelningen av översättningsalternativen.

Tabell 3. *Översikt av fördelningen av översättningsalternativen*

	Koordinationsled	Egen MS	Adj-fras	Enkelt Adv	Adv-bisats	Adv-fras	Attributsbisats	Prep-fras	<i>Tot</i> .
MT 1	46	6	1	0	3	8	6	5	75
MT 2	38	7	1	1	10	4	5	8	74

I tabell 3 synliggörs spridningen av de olika översättningsalternativen som översättarna gör i sina respektive måltexter. Dessa översättningsval kommer jag närmare in på i avsnitt 4.3 och 4.4.

4.2. Problematik kring översättningsalternativen

I tabell 2 och 3 ser man att antalet översättningsalternativ i MT2 består av 74 översättningar medan de i MT1 består av 75, vilket är det rimliga antalet när undersökningen rymmer 75 analysled. Skillnaden beror på att översättaren bakom MT2 inte förhåller sig lika strikt i sin översättning och inte sällan struntar i att översätta stycken från källtexten. Emellertid förekommer det gränsfall. Översättarna har vid många tillfällen valt olika struktur, emellanåt har hela satsled helt och hållet strukits. Således har jag ofta ställts inför valet att stryka exempel i undersökningsmaterialet då måltexterna har varit alldeles för olika varandra till sin struktur. En översättning som jag valt att ta med är översättningarna av följande mening som belyses här nedan. Översättaren bakom MT2 har i detta fall valt att översätta tre koordinationsfraser med en attributsbisats. I MT1 har det också skett en reducering men enbart, från tre ing-satser till två attributsbisatser. För att enklare belysa denna reducering skall jag först redogöra för den sats som i MT1 står som en av två attributsbisatser.

(38) [...] *knocking* at the backdoor of your mind [...] (KT:37)

(39) [...] som *knackar* på själens bakdörr [...] (MT1:43f)

Den engelska koordinationsfrasen i exempel 38 är en av tre koordinationsfraser som ryms i den fullständiga makrosyntagmen. De två andra koordinationsfraserna innehåller verben *taking* och *carrying*. Dessa båda satser presenteras i exempel 40. Översättarna bakom MT1 har förenat båda verben till *tigger till sig*. Översättaren bakom MT2 har förenat båda verben till *tar med sig*. Skillnaden mellan de båda måltexterna är att i MT1 består den översatta makrosyntagmen, i sin helhet, av en huvudsats med två attributsbisatser (exempel 39 och 41), medan meningen i MT2 består av en huvudsats med en attributsbisats (exempel 42). Detta är förklaringen till att undersökningsmaterialet skiljer sig åt beträffande antalet analysled.

(40) [...] each *taking* a little of your substance, each *carrying* away some of that belief in a few simple notions you must cling to if you want to live decently and would like to die easy! (KT:37)

(41) [...] som var och en *tigger till sig* ett stycke av ens väsen, en liten smula av den tro på få enkla begrepp som man måste hålla fast vid om man vill leva anständigt och dö i frid. (MT1:43f)

(42) [...] som *knackar* på själens bakport och *tar med sig* var sin lilla smula av dess innehåll, en smula av den tro på några enkla begrepp som man måste hålla fast vid om man vill leva ett hederligt liv och en lätt död. (MT2:48)

Ett annat gränsfall som jag slutligen beslutat mig för att ta med i undersökningsmaterialet är översättningen av koordinationsfrasen *feeling awfully ashamed of myself*, som MT2 har reducerat till adverbet *skamset*. Jag har valt att ta med detta analysled då jag anser att den engelska koordinationsfrasens betydelse finns med i MT2, även om hela koordinationsfrasen är reducerad till ett adverb.

(43) [...] *feeling* awfully ashamed of myself. (KT:43)

(44) [...] och *kände* mig förfärligt skamsen. (MT1:50)

(45) [...] skamsen. (MT:56)

4.3. Likheter mellan MT1 och MT2

Om man tittar på tabell 2 eller 3 ser man att merparten av översättningarna har verbal funktion. I båda måltexterna utgörs mer än hälften av översättningarna av koordinationsled. I MT2 är dock översättningarna med koordinationsled färre.

Jag kommer i följande avsnitt, 4.3.1.–4.3.7., att identifiera likheter i översättningsalternativen i måltexterna. Jag kommer att tala kring ordvalen i syfte att finna en förklaring till översättningsvalen. Jag kommer alltså inte att redogöra för de översättningsalternativ som inte förekommer i båda måltexterna. Om de bara förekommer i en måltext innebär det en skillnad mellan måltexterna, vilka behandlas i avsnitt 4.4. här nedan.

4.3.1. Koordinationsled

Översättarna bakom MT1 och MT2 har valt samma lösning vid 32 analysled. I båda måltexterna har ing-satserna tolkats som koordinationsfraser och valt att översätta dem med koordinationsled. Eftersom den engelska presens participformerna inte går att översätta med svenska presens particip om man beaktar ledets funktion, har samtliga 32 presens particip översatts med finita verb. Exempel på detta ges i 46–48.

(46) [...] *pouring* the concentrate fire of his rays on the pious purposes of the men [...] (KT:16f)

(47) [...] *öste* sina strålars förtärande eld över deras fromma uppsåt [...] (MT1:23)

(48) [...] och *göt* sina strålars koncentrerade eld på människornas fromma förehavande [...] (MT2:24)

Varken *öste* (ösa) i 47 eller *göt* (gjuta) i 48 skulle bli särskilt språkligt korrekta i presens participform.

4.3.2. Egen MS

Det förekommer sju översättningar från koordinationsfras till egen makrosyntagm i MT2 och sex i MT1. Enbart vid ett tillfälle väljer båda

översättarna detta alternativ. Den engelska koordinationsfrasen vid detta tillfälle är svår att översätta utan större ändringar. Det engelska verbet *make* har en bredare funktion i engelska och kan inte alltid översättas med det svenska verbet *göra*. När *make* står i presens participform är det ännu svårare att hitta en motsvarighet i svenskan som är lämplig att använda. I exemplet nedan väljer båda översättarna att göra denna koordinationsfras till en egen makrosyntagm.

(49) [...] *making* me very sorry for him; (KT:82)

(50) [...] och det kom mig att tycka synd om honom. (MT1:90)

(51) [...] och det sved i mitt hjärta att höra det. (MT2:104)

4.3.3. Adjektivfras

Adjektivfrasen som översättningsalternativ förekommer endast vid ett tillfälle i vardera måltexterna. I detta fall är ordvalet en betydande orsak till att översättningen inte lämpar sig som ett koordinationsled. Översättarna bakom MT1 har valt att översätta det engelska presens participet *thinking of* med adjektivet *uppfylld av* och översättaren bakom MT2 har på liknande sätt översatt det med adjektivet *fylld av*.

(52) [...] *thinking* vaguely of boats and of open sea [...] (KT:306)

(53) [...] uppfylld av dimmiga tankar om båtar och öppet vatten [...] (MT1:320)

(54) [...] fylld av obestämda planer på båtar och det öppna havet [...] (MT2:334)

4.3.4. Adverbsbisats

Översättarna bakom MT1 har valt att översätta den engelska koordinationsfrasen med adverbsbisats vid tre tillfällen medan översättarna bakom MT2 har gjort detta vid tio tillfällen. Samtliga förekommande adverbsbisatser i MT1 förekommer även i MT2. Vid dessa fall har översättarna bakom båda måltexterna valt att översätta och ing-satserna som temporala adverbsbisatser. De är översatta som i det följande exemplet.

(55) [...] *looking* at Jim with thoughtful blue eyes; (KT:26)

(56) [...] medan han såg på Jim med tankfulla blå ögon. (MT1:32)

(57) [...] i det han tittade på Jim med tankfulla ögon. (MT2:34)

4.3.5. Adverbfras

I MT1 översätts koordinationsfrasen med en adverbfras vid åtta tillfällen och i MT2 vid fyra tillfällen. Samtliga adverbfraser i MT2 förekommer i MT1. I två av dessa fall väljer översättarna att behålla presens participet i svenskan. Engelskans *sitting* har översatts med svenskans *sittande* och engelskans *taking with them* med *medförande*. Det senare fallet belyses i exempel 58–60.

(58) [...] *taking* with them their firearms and a large supply of ammunition. (KT:266)

(59) [...] *medförande* gevär och ett ansevärt förråd ammunition. (MT1:280)

(60) [...] *medförande* sina skjutvapen och ett stort förråd ammunition. (MT2:293)

Översättarna bakom båda måltexterna har här nedan valt att behålla presens participet och ledet får följaktligen en adverbial funktion. I exemplet här nedan skiljer sig analysleden i båda måltexterna markant från engelskans koordinationsfras. Här har det engelska presens participet *bringing* översatts med adverbet *tillsammans med*.

(61) [...] *bringing* many others with them in great ships [...] (KT:306)

(62) [...] *tillsammans* med många andra på ett stort skepp. (MT1:320)

(63) [...] *tillsammans* med några andra [...] (MT2:335)

Det engelska presens participet är tämligen svårt att översätta med ett svenskt presens particip. Däremot skulle ett annat alternativ vara att översätta koordinationsfrasen med ett koordinationsled – t.ex. [...] *och*

tog med sig många andra på ett stort skepp. Frågan om hur idiomatiskt mitt exempel är, lämnar jag därhän.

4.3.6. *Attributsbisats*

Översättningsalternativet attributsbisats förekommer vid sex tillfällen i MT1 och vid fem tillfällen i MT2. Anledningen till att alternativet förekommer en gång mindre i MT2 är den som beskrivs i avsnitt 4.2. ovan. Här nedan belyses meningen i sin helhet. I exempel 64–66 har översättarna tolkat ing-satsens [...] *knocking at the backdoor* [...] funktion som en apposition till objektet *tramps*. Således är översättningen av denna ing-sats, i båda måltexterna, översatt med en attributsbisats – *som* [...].

(64) They are tramps, vagabonds, *knocking at the backdoor* of your mind, each *taking* a little of your substance, each *carrying away* some crumb of that belief in a few notions you must cling to if you want to live decently and would like to die easy! (KT:37)

(65) De är luffare, lösdrivare som *knackar* på själens bakdörr, som var och en *tigger* sig till ett stycke av ens väsen, en smula av den tro på få enkla begrepp som man måste hålla fast vid om man vill leva anständigt och dö i frid. (MT1:43f)

(66) De är tiggare, landstrykare som *knackar* på själens bakport och *tar* med sig var sin lilla smula av dess innehåll, en liten smula av den tro på några få enkla begrepp som man måste hålla fast vid om man vill leva ett hederligt liv och en lätt död. (MT2:48)

4.3.7. *Prepositionsfras*

I MT1 översätts fem koordinationsfraser med prepositionsfraser och i MT2 åtta. Vid tre tillfällen tar översättarna samma beslut beträffande detta översättningsalternativ. I följande exempel har översättarna bakom båda måltexterna valt att utesluta presens participet i översättningen. Alternativet kan ha valts då presens participet kanske känts svåröversatt.

(67) [...] *nursing* on his lap a revolver of the navy pattern [...] (KT:173)

(68) [...] och med en revolver av marinmodell i knäet. (MT1:184)

(69) [...] med en sjöofficersrevolver i handen. (MT2:189)

4.4. Skillnader mellan MT1 och MT2

Det är svårt att finna ett konsekvent mönster i måltexternas val av översättningsalternativ. Skillnaderna mellan måltexterna beror på att ing-satsernas funktion uppfattas olika och på översättarnas val av översättningsalternativ. Det kan vara att koordinationsfrasen översätts med ett led som befinner sig på en annan satsdelsnivå. En annan problematik kring ing-satsen är att översätta presens participet med ett svenskt presens particip och om det i så fall bör översättas på bekostnad av satsledets satsdelsfunktion. Jag kommer att behandla skillnaderna i olika avsnitt med vart och ett av översättningsalternativen för sig.

4.4.1. Koordinationsled

Beträffande detta översättningsalternativ kan man se två rimliga förklaringar till skillnaderna mellan måltexterna. Den ena är att satsledets funktion har tolkats olika och därför får olika översättningar. Den andra är att även om satsledets funktion har tolkats likadant i måltexterna, kan översättningarna skiljas åt i struktur. Exempelen 70–72 nedan illustrerar distinktionen som kan uppstå genom att satsledens funktion tolkas olika. Översättarna bakom MT1 har tolkat ing-satsen som en koordinationsfras medan översättaren bakom MT2 har tolkat ing-satsen som ett adverbial.

(70) [...] *feeling* awfully ashamed of myself. (KT:43)

(71) [...] och *kände* mig förfärligt skamsen. (MT1:50)

(72) [...] skamsen. (MT:56)

I exemplen 73–75 illustreras en strukturell distinktion. Den uppstår genom att översättarna väljer olika översättningsalternativ. Översättarna bakom båda måltexterna har emellertid tolkat ing-satsen som en koordinationsfras. I exempel 74 översätts koordinationsfrasen med en egen makrosyntagm med subjektet *andra*. I exempel 75 översätts koordinationsfrasen med ett koordinationsled. Det uppstår dock en semantisk skillnad mellan dessa två översättningar. I exempel 74 antas

ett subjekt som inte finns i föregående sats. Den föregående satsen i MT1 lyder: *En del av Doramins folk barrikaderade grinden [...]*. I exempel 75 antas samma subjekt i koordinationen som i huvudsatsen.

(73) [...] and *pouring* water down his throat. (KT:192)

(74) [...] andra *hällde* vatten i halsen på honom. (MT1:204)

(75) [...] och *gav* honom vatten. (MT2:212)

4.4.2. Egen MS

I MT1 är sex koordinationsfraser översatta med egna makrosyntagmer medan sju koordinationsfraser i MT2 är översatta med egna makrosyntagmer. Exempel 76–78 illustrerar hur översättarna bakom de två olika måltexterna har tolkat koordinationsfrasen på olika sätt. I exempel 77 har översättarna bakom MT1 översatt koordinationsfrasen med en egen makrosyntagm och har således uppfattat ing-satsen som ett verbalt led. Översättaren bakom MT2 har däremot valt att översätta det engelska presens participet *disappearing* med det svenska presens participet *försvinnande* (exempel 78), vilket följaktligen leder till att koordinationsfrasen översätts till ett led med beskrivande funktion – innehållsadverbial.

(76) [...] *disappearing* one by one into the past, as if falling into an abyss for ever open in the wake of the ship; (KT:17)

(77) [...] en efter en *försvann* de i det förgångna som om de uppslukades av en ständigt gapande klyfta i fartygets kölvatten; (MT:23)

(78) [...] *försvinnande* en efter en i det förflutna, liksom i en ständig öppen avgrund i fartygets kölvatten. (MT2:24)

Att översättningarna skiljer sig beträffande funktion beror på att översättaren bakom MT2 väljer att behålla presens participformen. Betydelseskillnaden blir att översättarna bakom MT1 har gett satsledet en självständig verbal betydelse, medan översättaren bakom MT2 istället har gett satsledet en beskrivande betydelse.

4.4.3. *Adverb, adverbfras och adverbsbisats*

Jag behandlar översättningsalternativen adverb, adverbfras och adverbsbisats i ett avsnitt, eftersom det i alla dessa översättningsalternativ finns ett adverb inblandat. Skillnaden mellan måltexterna i användandet av adverbena ligger i valet mellan fraser och bisatser. Som man ser i tabell 3 i avsnitt 4.1 har översättarna bakom MT1 översatt tre koordinationsfraser med adverbsbisatser och åtta koordinationsfraser med adverbfraser. Översättaren bakom MT2 har översatt en koordinationsfras med ett adverb (se avsnitt 4.4.1), tio koordinationsfraser med adverbsbisatser och fyra koordinationsfraser med adverbfraser. Här följer några exempel på hur översättarna har översatt koordinationsfraserna.

(79) [...] *touching* the paper without noise. (KT:26)

(80) [...] men ljudlöst på läskepapperet. (MT1:32)

(81) [...] i det han fortfor att utan ljud trumma på sitt läskpapper.
(MT2:36)

Man kan här konstatera att översättaren bakom MT1 (exempel 80) har reducerat presens participet *touching* i adverbfrasen. I MT1 har översättarna översatt koordinationsfrasen med en adverbfras. I MT2 har översättaren översatt hela makrosyntagmen *his fingers played incessantly, touching the paper without noise* med en adverbsbisats. Exempel 81 är ett exempel på *komplex versionskomplex*. I MT2 har översättaren slagit ihop två makrosyntagmer till en makrosyntagm. Exempel 82 visar engelskans båda makrosyntagmer som i exempel 83 översätts med en makrosyntagm.

(82) "Yes," said the big assessor, with a dreamy smile at the blotting-pad; his fingers played incessantly, touching the paper without noise. (KT:26)

(83) – Ja, sade den storvuxna bisittaren med ett tankspritt leende, i det han fortfor att utan ljud trumma på sitt läskepapper. (MT2:36)

Ur ett strukturellt avseende anser jag att översättaren bakom MT2 i detta fall har tagit sig en större frihet i översättningen än MT1.

Adverbsbisatsen som konstrueras med den icke-basala subjunktionen *i det* (SAG II:741)⁵ förekommer enbart i MT2. Den icke-basala subjunktionen förekommer vid sex tillfällen i MT2 i undersökningsmaterialet och är således en konstruktion som inte förekommer i MT1.

4.4.4. *Prepositionsfras*

Översättningsalternativet prepositionsfras förekommer vid fem tillfällen i MT1 och vid åtta tillfällen i MT2. I exempel 85 illustreras hur översättarna bakom MT1 översätter den engelska negationen med adverbet *knappt ens* och lyckas behålla koordinationsledet. En skillnad mellan måltexterna uppstår då översättaren bakom MT2 översätter den engelska negationen *not* med prepositionen *utan* (exempel 86).

(84) [...] *not daring* to stir in my chair; (KT:63)

(85) [...] och *vågade knappt ens* röra mig i stolen. (MT1:71)

(86) [...] utan att *våga* röra mig på stolen. (MT2:81)

Det är många gånger ordvalet som skapar skillnader, vilket också förklarar skillnaden mellan översättningarna i exemplen 85 och 86. I följande exempel har översättaren bakom MT2 översatt koordinationsfrasen med en prepositionsfras medan samma koordinationsfras har översatts med ett koordinationsled i MT1. Översättaren bakom MT2 gör eventuellt denna ändring för att skapa ett mer idiomatiskt språk. Översättaren bakom MT2 anser förmodligen att den engelska samordningen i exempel 87 har samma innebörd som översättningen i exempel 89.

(87) [...] *glaring* at my boots. (KT:136)

(88) [...] och *stirrade* på mina skor. (MT1:146)

(89) [...] utan att lyfta blicken. (MT2:158)

⁵ Rimligtvis borde denna bisats få en annan benämning än adverbsbisats eftersom jag kategoriserar de beskrivande översättningarna efter deras form och inte funktion. Jag väljer dock ändå att kalla dem för adverbsbisatser och ser dem som undantag.

4.5. Ekvivalensideal

Det är näst intill omöjligt att förklara variationen, liksom varför översättarna översätter koordinationsfraserna som de gör. Ett begrepp som kan vara av vikt att ta upp i sammanhanget är 'ekvivalens'. I den mån jag försökt att förklara variationen av koordinationsfrasens motsvarigheter i de svenska måltexterna, vilket är en tämligen snäv grammatisk aspekt av översättning, har jag även undersökt översättarnas ekvivalensideal, dvs. i vilken grad de har eftersträvat att behålla den språkliga och strukturella formen. Beträffande Conrads komplexa och krångliga meningar har jag funderat över hur översättarna har eftersträvat att behålla strukturen (strukturell ekvivalens). Detta går att bedöma genom att studera översättningsalternativen. Genom att översätta koordinationsfraserna med koordinationsled behåller översättaren strukturen i det avseendet att måltextens analysled befinner sig på samma satsdelsnivå som källtextens analysled. Ju fler koordinationsfraser översättaren väljer att översätta med självständiga makrosyntagmer, samt med underordnade satser och fraser, desto mindre strukturellt ekvivalent blir måltexten.

Beträffande ing-satsen har jag funderat över i vilken grad översättarna eftersträvar att bibehålla ing-satsens satsdelsfunktion (funktionell ekvivalens). Genom ändringar i strukturen kan analysledets funktion i måltexten ändras. Men funktionen kan också behållas oberoende av ändringar i strukturen. Exempelvis kan en koordinationsfras översättas med en egen makrosyntagm och på så sätt behålls funktionen men inte strukturen. Den *funktionella ekvivalensen* går att studera genom att analysera analysledens funktion i måltexterna.

Jag har också funderat över i vilken grad översättarna försöker bevara presens particip i måltexten (formell ekvivalens). Den *formella ekvivalensen* står i konflikt med den *funktionella ekvivalensen*. Däremot behöver inte valet av en översättning som behåller formen påverka strukturen. Vid vissa tillfällen lyfter detta val till och med fram Conrads stil.

Det som undersökningen har visat är att översättarna bakom MT1, i tämligen stor utsträckning, har försökt att strukturera texten som Conrad, dvs. med koordinationsled. I MT1 är även flertalet koordinationsfraser översatta med verbala översättningar, vilket tyder på att ing-satserna oftast har tolkats som koordinationsfraser och att ing-formen oftast har uppfattats som en progressiv ing-form. Översättarna bakom MT1 har till övervägande del prioriterat den *formella ekvivalensen* och översatt presens particip till en svensk presens participform när detta har

varit möjligt och inte påverkat strukturen allt för mycket. I MT1 har översättarna översatt presens particip med en svensk presens particip-form vid fem tillfällen. Med detta facit i hand kan man konstatera att översättningen av presens particip inte har varit primär. Vid ett tillfälle, exempel 1 (samma exempel som exempel 5, 12 och 36), har översättarna bakom MT1 översatt det engelska presens participet *clattering* med den svenska presens participformen *släpande*, men dessa ord betyder inte riktigt samma sak. *Clatter* betyder snarare 'slamra' eller 'skramla'.

I exempel 91 har MT1 översatt presens participet *sitting* med *sittande*. I satsen före förekommer presens participet *sitting* ensamt och som adverbialt satsled. I MT1 har båda presens participen förenats i ett satsled.

(90) He did however come in a crazy dug-out, sitting (very still and with his knees together, for fear of overturning the thing) – *sitting on a tin box* – which I had lent him [...] (KT:173)

(91) Han kom emellertid i en murken ekstock, *sittande* (mycket stilla med knäna ihop för att den inte skulle kapsejsa) *på en plåtkoffert* som jag hade lånat honom [...] (MT1:184)

Denna översättning är en avvägning mellan formell och strukturell ekvivalens och bevarar både strukturen och presens participet i ing-satsen.

I exempel 93 behåller översättarna bakom MT1 presens participet *waiting* och översätter det med *väntande*.

(92) Tamb' Itam stood far from his master, *waiting* patiently for what might happen. (KT:307)

(93) Tamb' Itam stod långt ifrån sin herre, tåligt *väntande* på det som skulle ske. (MT1:321)

Översättaren bakom MT2 har i mitt tycke tagit sig mer frihet i sin översättning. Med tanke på att jag under identifieringen av versionskomplex har märkt att översättaren bakom MT2 har uteslutit textenheter i många avsnitt, anser jag således att denna måltext hade en friare utgångspunkt än vad MT1 hade. Koordinationsfraserna är inte i samma utsträckning som MT1 översatta med koordinationsled. Det förekommer sju översättningar med översättningsalternativet egen MS i MT2, vilket för visso enbart är en mer än i MT1.

Man kan lyfta fram den *funktionella ekvivalensen* i MT2, eftersom de verbala översättningarna är fler än de beskrivande översättningarna. I MT1 är, liksom i MT2, funktionen prioriterad framför formen, men även strukturen.

Beträffande ing-satsens presens particip behålls de vid fyra tillfällen i MT2. Dessa översättningar av presens particip förekommer vid två tillfällen också i MT1. Det rör sig om exemplen ovan (90–91) *sitting – sittande* och exemplen 58 – 60 *taking – medförande*. I exempel 95 anser jag att översättaren bakom MT2 översätter koordinationsfrasen på bästa möjliga sätt, med hänsyn till struktur och form. I MT2 översätts koordinationsfrasen med en adverbfras och presens participet (*disappearing – försvinnande*) behålls samtidigt som strukturen håller sig till en egen makrosyntagm precis som i källtexten. Men detta innebär givetvis att ledet byter funktion.

(94) Such were the days, still hot, heavy, disappearing one by one into the past, as if falling into an abyss for ever open in the wake of the ship; (KT:17)

(95) Så förflöt dagarna, tysta, heta, tyngande, försvinnande en efter en i det förflutna i det den bibehöll samma avstånd från den framplöjande stäven. (MT2:24)

I exempel 98 har det engelska presens participet i exempel 96 *keeping*, bibehållits i en prepositionsfras. Detta påverkar inte strukturen mycket. Men funktionen av analysledet blir en annan. I MT1 har liksom i MT2, koordinationsfrasen översatts med en prepositionsfras. I prepositionsfrasen har översättaren bakom MT2 översatt presens participet *keeping fixed* med *fasthängande* och översättarna bakom MT1 med *fortfarande fästa*.

(96) ”’Man is amazing, but he is not a masterpiece,’ he said, keeping his eyes fixed on the glass. (KT:157)

(97) ”Människan är förbluffande men inget mästerverk”, svarade han med ögonen fortfarande fästa vid glasasken. (MT1:168)

(98) ”Människan är förunderlig, men hon är inte ett mästerverk”, sade han med blicken fasthängande vid glaslådan. (MT2:180)

Sammanfattningsvis kan man konstatera att översättarna bakom både MT1 och MT2 har prioriterat *strukturell ekvivalens* och *funktionell*

ekvivalens. Presens participet i koordinationsfraserna har översatts få gånger med ett presens particip och därför kan man säga att den *formella ekvivalensen* prioriterats lägre. Presens participet i koordinationsfraser är svårt att översätta till svenska. Båda översättarna har översatt dem när detta översättningsalternativ har varit språkligt möjligt och när det inte påverkat strukturen alltför mycket. Således kan man säga att översättarna till MT1 och MT2 torde ha haft ekvivalensidealet att behålla koordinationsfrasens funktion och struktur framför att behålla ing-satsens form i en satsförkortning med presens particip.

5. Sammanfattning och diskussion

Syftet med undersökningen har varit att jämföra hur den tämligen svåröversatta engelska ing-satskonstruktionen med koordinationsfunktion, har översatts till svenska i två olika översättningar av en och samma engelska roman. I avsnitt 1.2 frågar jag mig: Hur har översättarna behandlat de engelska koordinationsfraserna i respektive måltext? Hur liknar måltexterna varandra beträffande översättningarna av koordinationsfraser med presens particip? Hur skiljer sig måltexterna ifrån varandra beträffande översättningarna av koordinationsfraser med presens particip? Hur kan man förklara variationen?

Undersökningsmaterialet är hämtat från romanen *Lord Jim* (1900), som är skriven av Joseph Conrad, en svensk översättning från 1955 av Vera och Stig Dahlstedt och en svensk översättning från 1976 av Nils Holmberg. Undersökningsmaterialet består av 75 engelska koordinationsfraser i den engelska källtexten, 75 motsvarande översättningar i paret Dahlstedts måltext och 74 i Holmbergs.

Metoden med vilken jag gjort min undersökning innehåller tre steg. Första steget består i att identifiera versionskomplex, andra steget i att identifiera de primära satsdelarna och tredje steget i att identifiera översättningsalternativen i de två olika måltexterna. De två första stegen härrör från Wollins, Platzacks och Lindqvists tidigare studier av syntax i översättningar till svenska. Det tredje steget har jag fått utarbeta på egen hand eftersom de svenska satsled som motsvarar de engelska koordinationsfraserna inte sällan har befunnit sig på andra satsdelsnivåer än de engelska koordinationsfraserna. Det är viktigt att påminna sig om att det inte är översättarnas skicklighet som har undersökts utan hur översättningar kan skiljas åt i fråga om struktur, form och funktion i löst utdragna textenheter. Undersökningen handlar inte om hur översättarna har tolkat ing-satsens funktion under översättningsprocessen utan tolkningen av ing-satsens funktion blir aktuell först med den färdiga måltexten.

Beträffande hur översättarna har behandlat de engelska koordinationsfraserna, har jag kommit fram till att de antingen översatts med verbala

eller beskrivande satsled. Med ett verbalt satsled menar jag att översättaren har tolkat ing-satsen som en samordnad satsförkortning och i måltexten översatt den till en samordnad satsförkortning, alternativt en egen makrosyntagm. Med ett beskrivande satsled menar jag att översättaren har ansett ing-satsen vara ett satsled som beskriver ett led i huvudsatsen och således översatt den med antingen ett adverbliellt, ett attributivt led eller ett predikativ i koordinationen.

Måltexterna liknar varandra i det avseendet att översättningsalternativen ibland stämmer överens. Exempelvis har översättarna bakom båda måltexterna översatt ing-formen med en svensk presens participform enbart när detta varit idiomatiskt möjligt – valen har ofta gjorts likadana i måltexterna – även om måltexterna skiljer sig åt i det avseendet att den ena måltexten t. ex. valt en adverbfras där den andra valt en adverbsbisats.

De två olika måltexterna skiljer sig åt i två avseenden. Dels har Holmberg inte översatt koordinationsfraserna i samma utsträckning som paret Dahlstedt, dels har Holmberg i lägre grad än Dahlstedt översatt koordinationsfraserna med verbala led.

Jag har försökt förklara variationen mellan de båda måltexterna genom att framhäva översättarnas ekvivalensideal. Översättarna bakom båda måltexterna har i allra högsta grad prioriterat funktionen, eftersom det i båda måltexterna förekommer flest verbala översättningar. Översättarna försöker också att överföra strukturen till fullo eftersom de i de absolut flesta fallen översätter koordinationsfraserna med koordinationsled. Formen, i den betydelse att översättaren försöker översätta ing-formen med en presens participform, har lägsta prioritet. Jag anser att detta beror på att ing-formen i satsförkortningar är betydligt vanligare i engelskan än vad satsförkortningar med presens particip är i svenskan. Ing-formen har många gånger ingen motsvarighet överhuvudtaget i svenskan.

En drivande tanke bakom arbetet med uppsatsen var att försöka urskilja en möjlig förändring i språket mellan de båda måltexterna, utgivna 1955 respektive 1976. Jag ville se om det fanns ett engelskspråkligt särdrag (den engelska ing-satsen) som i det fördolda sökte sig in i det svenska språket. Det skulle i så fall visa sig genom ett mer frekvent bruk av presens participform i den senare måltexten än i den tidigare. Men det var inte möjligt att urskilja något sådant mönster i mitt resultat. Detta kan bero på att materialet inte varit tillräckligt omfattande. Det kan också bero på att materialet har bestått av två översättningar av en klassisk roman, vilken eventuellt skulle kunna beskrivas som ett litterärt verk med hög prestige. Språkligt inkorrekt

överföringar kanske enklare går att finna i översatt litteratur med låg prestige. Allra troligast är det emellertid att det inte finns någon förändring i bruket av presens particip i samordningar. Det jag kan konstatera utifrån mitt resultat är att ing-satsen med funktionen koordinationsfras många gånger är svåröversatt beträffande funktion och därför översätts på ett mycket varierat sätt.

Det är möjligt att inta en kritisk ståndpunkt mot undersökningsmaterialet. I många fall, vilka går att studera i avsnitt 4.3, är översättarna överens om ing-satsens funktion. I dessa fall förekommer det att det är jag som har en avvikande tolkning av ing-satsen eftersom jag låter dem ingå i mitt undersökningsmaterial som koordinationsfraser. Detta skulle innebära att ing-satserna som presenteras i mitt material som koordinationsfraser inte alltid har denna funktion. Anledningen till att jag valt att ta med dem i materialet beror på att jag, efter många timmars funderande om koordinationsfrasens form, har beslutat mig för att även dessa varit koordinationsfraser. Med tanke på att det i analysen existerar två måltexter och jag analyserar dem mot källtexten, hävdar jag att det finns tre aktiva parter i analysen och att tre olika tolkningar är möjliga. Ing-satsernas funktion är svår att fastställa.

Avslutningsvis skulle jag vilja påpeka att denna metod också kan tillämpas på annan översatt litteratur och att man skulle kunna ta hjälp av större korpusar bestående av översatt litteratur. Det är inte nödvändigt att tillämpa en kontrastiv metod för att studera en eventuell förändring över tid. Jag skulle finna en undersökning av ett större material översatt litteratur intressant, liksom en djupare och mer ingående studie av översättarnas ekvivalensideal för att se hur dessa påverkar måltexterna.

Litteraturförteckning

- Blenselius, Kristian 2006. *Particip med andra ord. En korpusstudie av svenska motsvarigheter till engelska ing-satser*. (MISS 55.) Göteborgs universitet.
- Bra böcker = www.bbb.se. *Om förlaget*. Hämtat den 14 mars 2006.
- Hannesdóttir, Anna Helga 2001. Ekvivalent och ekvivalent – det beror på vad man menar. S. *Gäller stam, suffix och ord. Festskrift till Martin Gellerstam*. Allén, Sture, Malmgren, Sven-Göran, Norén, Kerstin & Ralph, Bo (red.) Göteborg (Meijerbergs institut för svensk etymologisk forskning 29.) 122–136.
- Forum bokförlag = www.forum.se/800/801asp. *Om förlaget*. Hämtat den 14 mars 2006.
- Ingo, Rune 1991. *Från källspråk till målspråk. Introduktion i översättningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Källström, Roger, Andréasson, Maia & Lyngfelt, Benjamin 2004. *Syntax*. Göteborgs universitet.
- Lindqvist, Yvonne 2002. *Översättning som social praktik. Toni Morrison och Harlequinserien Passion på svenska*. (Acta Universitatis Stockholmiensis 26 Stockholm.)
- Ljung, Magnus 1986. Hur ser det ut? *Språkvård* 1986:1, S. 5–10.
- Munday, Jeremy 2001. *Introducing Translation Studies. Theories and applications*. London & New York: Routledge.
- Nida, Eugene A. 1964. *Toward a science of translating: with special reference to principles and procedures involved in Bible translating*. Leiden: E. J. Brill.
- Pamp, Bengt 1971. *Svensk språk- och stilhistoria*. Lund: GWK Gleerup.
- Platzack, Christer 1983. Sex översättningar av Lewis Carolls Alice in Wonderland. Engwall, Gunnel & af Geijerstam, Regina (red.) *Från språk till språk*. Lund: Studentlitteratur. S. 247–267
- SAG = *Svenska akademiens grammatik 1 och 2* 1999. Teleman, Ulf, Hellberg, Staffan & Andersson, Erik. Stockholm: Svenska Akademien & Nordstedts.

Teleman, Ulf 1974. *Manual för grammatisk beskrivning av talad och skriven svenska*. Lund: Studentlitteratur.

Wollin, Lars 1983. *Svensk latinöversättning II. Förlagan och produkten*. Lund: Svenska fornskriftsällskapet.